

Prof. dr hab. Wojciech Świątkiewicz
Uniwersytet Śląski w Katowicach

wojciech.swiatkiewicz@us.edu.pl

Cieszyn, dnia 8 kwietnia 2025 roku

Recenzja rozprawy doktorskiej pt. *Praktyki religijne i działania duszpasterskie w czasie pandemii koronawirusa (Covid-19) w okresie 2019-2022. Na przykładzie parafii miasta i gminy Zator* napisanej przez ks. mgr. lic. Dariusza Nawarę pod kierunkiem promotora ks. prof. dr. hab. Andrzeja Zwolińskiego - w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne, przygotowanej w procedurze postępowania doktorskiego.

Społeczeństwo czasów zarazy cechowało się rozluźnionymi lub nawet zerwanymi więziami społecznymi. Ich sygnaturą były powodowane lękiem zamknięte drzwi i maska osłaniająca twarz, mająca chronić napotkanych przed zagrożeniem patogenem, potencjalnie obecnym w każdym człowieku. Więzi społeczne podlegały dekonstrukcji, częściowo przenosząc się w przestrzeń wirtualnych relacji. „Życie przeniosło się do Internetu”. Społeczeństwo przyzwyczajało się do nowych sposobów budowania relacji międzyludzkich, komunikacji społecznej, nowych sposobów zaspokajania potrzeb, także o charakterze religijnym. Z perspektywy czasów zarazy przyjmowano, że „nowa normalność” będzie zapewne inna, być może właśnie z silnie akcentowaną obecnością relacji pośrednich, które nie będą tylko „zastępcze”, „substytutowe”, ale będą tworzyły „paradygmat” nowego ładu społecznego, także w dziedzinie kulturowych wzorów życia religijnego.

Rozprawa doktorska ks. magistra licencjusza Dariusza Nawary skupia się na charakterystyce duszpasterskiej i socjologicznej praktyk religijnych i działań duszpasterskich w czasach zarazy biorąc za przykład społeczność gminy i małego miasta ujmowaną przez pryzmat podstawowych jednostek administracji kościelnej czyli parafii miejskiej i dwóch małych parafii wiejskich, które łącznie należą do gminy.

Pandemia miała wymiar globalny, ale życie społeczne toczyło się w strukturach lokalnych, które swoimi społeczno-kulturowymi właściwościami redefiniowały globalne procesy i nadzwyczajne regulacje życia społecznego publikowane w dokumentach administracji państwowej, samorządowej oraz kościelnej. Autor pracy słusznie upatruje oryginalność opracowanego przez siebie projektu badań właśnie w koncentracji swoich analiz na „mikrośrodku, w którym wierni spełniają praktyki religijne”. /s. 6/ Zostało ono zdefiniowane w tytule pracy doktorskiej podkreślającym, że ilustracją są „parafie miasta i gminy Zator”.

Już we Wstępie do dysertacji ks. mgr lic. Dariusz Nawara definiuje główny problem badawczy w sformułowaniu: „Jakie znaczenie miały praktyki religijne i działania duszpasterskie w czasie pandemii koronawirusa (COVID-19) okresie 2019 - 2022 dla wiernych w parafiach funkcjonujących na terenie miasta i gminy Zator?”. /s. 7/

Dodajmy, że badania empirycznymi objęte zostały trzy parafie: parafia w Zatorze licząca około 1520 wiernych parafia w Palczowicach (620 wiernych) oraz parafia w Graboszycach (około 660 wiernych).

Rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych *Wstępem* oraz podsumowanych interesująco poznawczo zredagowanym *Zakończeniem*. Dołączona jest też obszerna bibliografia wykorzystana w pracy, Spis tabel i Spis wykresów, Streszczenie w języku polskim i angielskim oraz Wykaz skrótów.

Niestety Autor nie dołączył kwestionariusza ankiety, która w nakładzie 2085 egzemplarzy była rozdawana po ukończeniu niedzielnych mszy świętych w trzech wymienionych wyżej kościołach parafialnych. Brak kwestionariusza ankiety nie jest tylko błędem formalnym, ale przede wszystkim jest zaniechaniem merytorycznym. Kwestionariusz ankiety jest dokumentem źródłowym, ukazuje w jaki sposób formułowane są pytania kierowane do respondentów i stanowi konieczne przesłanki niezbędne do możliwych, także różniących się interpretacji wyników badań.

Autor rozprawy korzysta również z wielu zastanych źródeł danych które szczegółowo opisuje oraz dokonuje analizy rozległej bazy dokumentów ukazujących się w okresie pandemii koronawirusa, ale też mam na myśli „dokumentacje” inicjatyw Kościoła oraz form praktyk religijnych czasów zarazy w różnych kresach historycznych, i to zapewne stanowi mocną stronę całego projektu badań.

Rozdział pierwszy nosi tytuł „Zarys historii problemu zarazy i epidemii” i składa się z sześciu podrozdziałów. W pierwszym z nich przedstawione zostały dyskusje wokół terminologii, przy pomocy której opisywane były i są zjawiska epidemii. W podsumowaniu tego punktu czytamy między innymi, że istnieje wiele terminów określających epidemię, jak na przykład: zaraza, morówka, morowe powietrze, endemia, pandemia, etc. Kolejne punkty omawiają ujmowanie zarazy w Biblii, prezentują stanowiska Ojców Kościoła wobec starożytnych epidemii, wyzwania duszpasterskie wobec zarazy w czasach średniowiecznych oraz nowożytnych, a ostatni punkt ma tytuł: „Odpowiedź Kościoła na epidemie XX wieku”. Autor w sposób ciekawy poznawczo, nie rezygnując z formułowania własnych ocen, charakteryzuje rozmaite podejmowane poprzez wieki duszpasterskie inicjatywy Kościoła, ich doktrynalne uzasadnienia, wpływ na postawy i zachowania ludzi w sytuacjach dramatycznych bezpośrednio zagrażających zdrowiu i życiu. W konkluzji tego rozdziału czytamy między innymi: „Chlubne przykłady zaangażowania nie oznaczają, że wierni i duszpasterze zawsze zachowywali się idealnie. Zdarzały się przypadki ucieczki z miasta, rezygnacji ze swojej posługi, odrzucenia wezwania do podjęcia pokuty i odmawiania nawracania. Duszpasterze

zazwyczaj stawali jednak na wysokości zadania i, w trosce o zbawienie ludzi, sprawowali dla nich sakramenty, zachęcali do modlitwy i przemiany życia, głosili słowo Boże i byli gotowi do ofiarnej służby. Wiele osób zachęconych ich przykładem, wychodziło naprzeciw potrzebom bliźnich, wykazując troskę o ich ciała, a nade wszystko dusze". /s. 58/

Doceniam uzasadnienie włączenia tematyki tego rozdziału w projekt pracy doktorskiej realizowanej w dyscyplinie nauki socjologiczne, ponieważ Autor ukazuje w sposób trafny społeczne, kulturowe i religijne historycznie ukształtowane podobieństwo i ciągłość problemów życia codziennego naznaczonego epidemią czy nawet pandemią; od czasów biblijnych aż po okres będący obiektem badań szczegółowych, czyli pandemii XXI wieku. Postawy i zachowania ludzi w sytuacji pandemii XXI wieku, podejmowane zarządzenia administracyjne: instytucji kościelnych, państwowych czy samorządowych, oraz sposoby ich przestrzegania, interpretowania i nierespektowania można głębiej socjologicznie zrozumieć jeśli umieści się je w kontekście podobnych wydarzeń z przeszłości.

Rozdział II nosi tytuł „Pandemia COVID-19 jako wyzwanie dla wierzących.” Tytuł tego rozdziału zapowiada jednoznacznie, że sytuacja pandemii wywołała szeroko ujmowane problemy utrudniające praktyki religijne.

Ten rozdział składa się z pięciu podrozdziałów, w których Autor omawia zaburzenia dotychczasowego życia religijnego, prezentuje okolicznościowe modlitwy i modlitewniki, wskazuje na potrzeby organizacji nabożeństw i praktyk pokutnych i ożywienie kultu świętych. Podział ten kończy analiza niebezpieczeństw zagubienia religijnego.

Konstrukcja podtytułów rozdziału jest dla mnie przekonująca w porządku logicznym i merytorycznym. Natomiast zawartość treściowa poszczególnych części, w których Autor przeplata współczesność, czyli lata pandemii (2019-2022) z wydarzeniami czy sytuacjami historycznymi sprawia, że rozdział traci na przejrzystości prowadzonej narracji. Treść tego rozdziału w dużej mierze nie odpowiada jego precyzyjnie sformułowanemu tytułowi. Można by ewentualnie bronić przyjętego sposobu narracji, gdyby Autor wykazał, że pewne rozwiązania duszpasterskie, np. przywoływane modlitewniki czy rodzaje nabożeństw i praktyk pokutnych znalazły swoje aktualizacje w praktykach religijnych np. w badanych społecznościach lokalnych, czy w metropolii krakowskiej, podejmowanych w okresie pandemii Covidu-19. Wyjątkiem jest przywrócony kult św. Rocha w środowisku badanych przez siebie parafii oraz gminy. W 2019 roku św. Roch został ustanowiony przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów patronem miasta i gminy Zator.

Podobnie w prezentowaniu rozwiązań administracyjnych i duszpasterskich podejmowanych przez biskupów różnych polskich diecezji nie znajduję czytelnych kryteriów doboru przywoływanych przykładów, ani refleksji nad konsekwencjami duszpasterskimi podejmowanych rozwiązań ujmowanymi właśnie w perspektywie zapowiedzi zapisanych w tytule rozdziału: „wyzwania dla wierzących”.

Punkt 2.1 rozdziału II nosi tytuł „Zaburzenie dotychczasowego życia religijnego”. Pojęcie zaburzenia religijnego w tym rozdziale jest - być może - nadmiernie rozbudowane w swoim polu semantycznym.

Przykładowo: „Kapłanom i nadzwyczajnym szafarzom Komunii świętej nakazano dokładne mycie rąk oraz kierowanie się zasadami higieny” /s. 62/ - to raczej jest oczywistość, a nie zaburzenie dotychczasowego życia religijnego. Czytam treść tego rozdziału przede wszystkim jako zbiór regulacji porządku liturgii i prowadzenia nabożeństw w czasie pandemii, a czy to ma wpływ na zaburzenia religijności nie wydaje mi się przekonywujące.

Podobnie, można mieć wątpliwości do ostatniego, konkluzyjnego zdania tego rozdziału, które Autor przywołuje w cytacji: „Lockdown epidemiczny przyczynił się do tego, że wielu wiernych zatęskniło za sakramentami, zwłaszcza Eucharystii i spowiedzi św.” /s. 66/ Chociaż w innej części pracy, w konkluzjach z własnych badań empirycznych Autor przywołuje przykłady ożywienia religijnego po ustaniu pandemii, to jednak różne badania czy komentarze raczej nie potwierdzają takiej tezy w jej generalizującej formule.

Innym przykładem sugestii, którą wyżej sformułowałem jest treść punktu 2.5 „Niebezpieczeństwo zagubienia religijnego”, w którym przywołuje się wiele dowolnie wybranych przykładów z rezerwuaru opowiadań ludowych z czasów bardzo odległych pandemii Covid-19, które nie mają żadnego związku z „niebezpieczeństwem zagubienia życia religijnego” w okresie 2019 - 2022.

Rozdział trzeci jest zatytułowany: „Trudności związane z pandemią” i obejmuje takie zagadnienia jak: światowe reakcje na zjawisko pandemii, moralno-religijne skutki pandemii, problemy społeczno-gospodarcze, restrykcje sanitarno-epidemiologiczne oraz działalność charytatywną. Każdy z wymienionych podrozdziałów kończy się konkluzjami, co sprawia wrażenie, że stanowią one jakby autonomiczne fragmenty zebrane w jedną całość.

Autor formułuje szereg interesujących dobrze udokumentowanych zebraną lekturą konkluzji.

Dla przykładu:

„W okresie pandemii COVI-19 nastąpiła wirtualizacja życia, która dotknęła również Kościoła. Było to związane z brakiem możliwości uczestnictwa w Eucharystii i innych celebracjach. Z tego też powodu w mediach społecznościowych transmitowano liturgie i nabożeństwa”. /s. 107/

„Czas kwarantanny i lockdownu odsłonił wielu wiernym, na ile byli związani z daną parafią. Najważniejszym elementem była aktywność i kreatywność duchownych, a nie posiadany sprzęt. Dzięki niej możliwe było podtrzymywanie kontaktu między parafianami a duszpasterzami”. /s. 108/

„Skutkiem moralnym pandemii było stosowanie mowy nienawiści wobec policjantów i innych funkcjonariuszy publicznych, którzy kontrolowali, czy dana osoba przebywa na kwarantannie i przestrzega jej zasad”. /s. 114/

„Pozytywnym skutkiem moralnym pandemii było wzmocnienie solidarności międzyludzkiej. Sytuacja graniczna pokazała, że prawdziwa troska o życie i zdrowie człowieka jest możliwa tylko dzięki umiejętności złożenia daru z siebie. Bez tej zdolności pomoc byłaby jedynie formą bezobjawowej relacji i technicznej fachowości”. /s. 114/

„Działalność charytatywna podejmowana przez osoby starsze w przestrzeni wirtualnej motywowała do zaangażowania się z uwzględnieniem osobistych zdolności i predyspozycji oraz utwierdzała w samodzielności. Sfera ta stała się nowym środowiskiem, w którym zaczęli funkcjonować seniorzy”. /s. 138/

Rozdział kończy krótkie podsumowanie, selektywnie przywołujące niektóre wcześniej formułowane konkluzje.

Dwa ostatnie rozdziały bezpośrednio nawiązują do opracowanego przez Autora projektu badań empirycznych.

Rozdział czwarty nosi tytuł „Metodologia badań własnych”, a rozdział piąty: „Organizacja życia religijnego w czasie pandemii na przykładzie parafii na terenie miasta i gminy Zator - Analiza badań własnych”.

Głównym celem badań empirycznych było „poznanie i opis praktyk religijnych oraz charakterystyka typów aktywności religijnej zrealizowanych w parafiach funkcjonujących na terenie miasta i gminy Zator w latach 2019-2022”. /s. 140/ oraz odpowiedź na pytanie „jakie znacznie miały praktyki religijne i działania duszpasterskie w czasie pandemii koronawirusa (COVID-19) w okresie 2019-2020 dla wiernych w parafiach na terenie miasta i gminy Zator” /s. 147/.

W projekcie badań sformułowano trzy pytania badawcze:

1. Jakie formy duszpasterskie podjęto w czasie pandemii koronawirusa (COVID-19) w parafiach funkcjonujących na terenie miasta i gminy Zator wobec wiernych ?
2. Jakie znaczenie miały praktyki religijne i aktywności duszpasterskie w czasie pandemii koronawirusa (COVID-19) dla wspólnoty parafialnej i życia duszpasterskiego ?
3. Jakie są podobieństwa i różnicę między praktykami religijnymi w czasie epidemii w starożytności, średniowieczu, nowożytności, a działaniami współczesnymi ? /s.148/

Sformułowanym pytaniom badawczym odpowiadały hipotezy zakładające pozytywne odpowiedzi na postawione pytania. /s. 149/

Źródłem danych empirycznych jest opracowany autorski kwestionariusz ankiety kierowanej do osób uczestniczących w praktykach religijnych w kościołach, ale również kroniki parafialne, rozważania i homilie, kazania roratnie, zamieszczane na stronach internetowych parafii, teksty modlitw,

prace plastyczne i literackie zgłoszone na konkurs o św. Rochu, teksty pieśni religijnych, dokumentacje zdjęciowa, etc.

W rozdziale następnym, referując wyniki własnych badań empirycznych Autor przywołuje charakterystykę opracowanego przez siebie kwestionariusza ankiety, zaznaczając, że „ostatnie pytanie ankiety było pytaniem zamkniętym, rozszerzonym o opcje otwartą. Co stanowiło kluczowy krok metodologiczny w kontekście niniejszej rozprawy”. /s. 201/ Prosiłbym, aby w trakcie obrony pracy doktorskiej Autor bliżej wyjaśnił podjęty przez siebie ów „kluczowy krok metodologiczny” i szerzej zaprezentował konstrukcję ankiety.

Duży fragment tego rozdziału omawia rozumienie i typologię praktyk religijnych z uwzględnieniem perspektywy właściwej badaniom socjologicznym oraz teologii. Na uwagę zasługuje przywołana za Z.T. Wierzbickim typologia obrzędów: przejścia, intensyfikacji i błagalno-dziękczynnych.

Analizami objęto trzy społeczności parafialne w Zatorze, Palczowicach oraz Graboszycach. Ankiety przeprowadzono w okresie między marcem i majem roku 2022, na zakończenie niedzielnych mszy św. Rozdano 2085 ankiet, a do opracowania zakwalifikowano 721 ankiet, co stanowi 35% zwrotów. Trzeba zaznaczyć, że to jest relatywnie wysoki wskaźnik zwrotu ankiet. Najwyższy wskaźnik zwrotu ankiet był dla parafii św. Wojciecha i Jerzego w Zatorze (która obejmuje także okoliczne wsie).

Ten rozdział kończy społeczno-demograficzna charakterystyka badanych, z której wynika, że w większości osoby które zwróciły wypełnione ankiety mają wykształcenie średnie, wiek w przedziale 42-65 lat, są w związkach małżeńskich, mieszkają na wsi i należą do parafii w Zatorze. /s.160/.

W ostatnim, piątym rozdziale pracy Autor prezentuje wyniki przeprowadzonych przez siebie badań empirycznych. Wyniki prezentowane są w tabelach i kolorowych grafikach.

Zwraca uwagę ta część prezentowanych wyników badań, która odwołuje się do pytania otwartego zamieszczonego w kwestionariuszu ankiety, znacznie rozszerzająca perspektywę interpretacji odpowiedzi na pytanie: „Jakie znaczenie miały praktyki religijne i działania duszpasterskie w czasie pandemii koronawirusa (COVID-19) okresie 2019 - 2022 dla wiernych w parafiach funkcjonujących na terenie miasta i gminy Zator?”

Przy cytacji wypowiedzi zapisanych w pytaniu otwartym zachowuje się adnotację dotyczące wybranych cech społeczno-demograficznych, uwzględnianych w projekcie badań, zapisanych w metryczce kwestionariusza ankiety. Zmienne te są potrzebne do socjologicznej charakterystyki profilu respondentów oraz do konstruowania typologii zarejestrowanych wypowiedzi. Przykład wypowiedzi, w której brakuje afiliacji społeczno-demograficznej respondenta:

„Wbrew pozorom możliwość częstszej praktyki różańca, nabożeństw

i rozważań, co pogłębiło moją wiarę i zaufanie Bogu". /s. 202/

W podsumowaniach tego rozdziału Autor w poznawczo-inspirujący sposób prezentuje konkluzje z przeprowadzonych przez siebie badań empirycznych i analizy literatury przedmiotu. Ilustracją może być wniosek stwierdzający: „Warto również podkreślić, że dla niektórych pandemia nie oddziaływała bezpośrednio na religijną aktywność, która pozostała niezmienna. Te odpowiedzi pokazują złożoność relacji między doświadczeniami pandemii a wiarą, której interpretacja może być bardzo indywidualna i zależna od różnych czynników, takich jak doświadczenie życiowe czy wsparcie społeczne”. /s. 204/

Na pozytywną ocenę zasługuje redakcja Zakończenia, w którym oprócz wniosków generalizujących udokumentowanych wynikami badań empirycznych, znajdują się też uzasadnione postulaty dotycząca dalszych studiów nad konsekwencjami pandemii. Autor stwierdza między innymi: „Warto też poddać refleksji naukowej sposób organizowania duszpasterstwa podczas innych kataklizmów i kryzysów..”, co koresponduje z wcześniej formułowaną opinią, że „Pandemia ukazała również rolę nowych technologii w utrzymywaniu religijności. Transmisje liturgiczne, rozważania publikowane online oraz działania duszpasterskie okazały się nieocenionym narzędziem w podtrzymywaniu więzi wspólnotowych i duchowych w czasie kryzysu”. /s. 209-210/ Koresponduje z tym wnioskami konkluzja zapisana w podziale 3.2.: Czas kwarantanny i lockdownu odstąpił wielowiernym, na ile byli związani z parafią. Najważniejszym elementem była aktywność i kreatywność duchownych, a nie posiadany sprzęt. Dzięki niej możliwe było podtrzymanie kontaktu między parafianami i duszpasterzami”. /s. 108/

Uwagi do dyskusji;

Brakuje nawet zasygnalizowania podstawowej charakterystyki społeczno-demograficznej oraz profilu kulturowo-religijnego badanych społeczności, tym bardziej, że Autor w tytule pracy akcentuje lokalizację przestrzenną swoich badań. Podobnie brakuje explicite wyodrębnionej socjologicznej charakterystyki profilu religijno-społecznego badanych parafii, przede wszystkim ukazującej podobieństwa czy odmienności profili pastoralnych trzech parafii znajdujących się na terenie miasta i gminy Zator oraz być może także specyfiki duszpasterskiej właściwej dla kaplic afiliowanych do parafii miasta i gminy. Adnotacja, że są to dwie małe parafie wiejskie i jedna miejsko-wiejska jest dla podjętej przez Autora tematyki badań zdecydowanie nie wystarczająca. Wiele miejsca w swojej pracy Autor przeznaczył na prezentację rozmaitych danych kulturowo-religijnych odnoszących się niekiedy do odległej przeszłości, a zapominał o kulturowo-historycznych uwarunkowaniach, które mogą mieć znaczenie dla modelu praktyk religijnych badanych przez siebie społeczności parafialnych w czasach pandemii, tym bardziej, że Zator to miejscowość

historyczna o bogatych tradycjach kulturowych i religijnych, których następstwa mogą przenikać rytmy życia współczesności.

Moim zadaniem zachwiana została proporcja między rozdziałami, których rola polega na ukazaniu szeroko pojmowanej społeczno-kulturowej i religijnej charakterystyce „sytuacji pandemii” z uwzględnieniem także wymiaru historycznego, a właściwie jednym tylko rozdziałem pracy, w której Autor przedstawia oryginalne wyniki swoich własnych badań empirycznych. Rozdział ten liczy tylko 43 strony, podczas gdy całość pracy, nie licząc bibliografii i aneksów wynosi stron 213. Nie chodzi mi o arytmetykę, tylko o stosowne, merytorycznie uzasadnione proporcje pracy, która redagowana jest w formule pracy teoretyczno-empirycznej między rozdziałami omawiającymi szeroko ujmowaną literaturę przedmiotu, a częścią prezentującą wyniki przeprowadzonych przez siebie badań empirycznych, która jest oryginalnym pomnożeniem wiedzy socjologicznej o badanym problemie.

Słabo widoczna jest lektura tekstów socjologicznych (teoretycznych i empirycznych) zwłaszcza w zakresie socjologii parafii oraz socjologii praktyk religijnych, może także z zakresu studiów nad specyfiką społeczności lokalnych. W tym zakresie istnieje łatwo dostępna i bogata nowa literatura przedmiotu, którą warto było uwzględnić w realizacji własnego projektu badań.

Konkluzje

Oryginalność autorskich konkluzji wynikających z przeprowadzonych przez badania empirycznych upatruję w dostrzeżeniu wielorakich konsekwencji czasów pandemii dla kondycji religijnej badanych społeczności lokalnych, a być może i szerszych struktur polskiego społeczeństwa. Autor zachowując dystans poznawczy wobec wyników własnych badań empirycznych oraz przywoływanej literatury przedmiotu dostrzega zarówno ujemne jak również dodatnie konsekwencje czasów pandemii dla kondycji religijnej badanej społeczności. Wskazuje zarówno na osłabienie form życia religijnego, jak i na jego pogłębienie oraz intensyfikację praktyk religijnych. Zauważa też tę kategorię społeczną, dla której „pandemia nie oddziaływała bezpośrednio na religijną aktywność”. /s.204/

Bogata w swej różnorodności odniesień tematycznych prezentowana faktografia sprawia, że obok celów poznawczych związanych z projektem badań empirycznych praca doktorska ks. mgr. lic. Dariusza Nawary stanowi też dokumentację czasów pandemii, która może być przywoływana przez przyszłych badaczy czasów pandemii.

Recenzowana rozprawa doktorska nie jest wolna od pewnych deficytów wyrażających się zarówno w wypracowanym przez Autorkę metodologicznym projekcie badań empirycznych, jak i w zakresie teoretycznej koncepcji nawiązującej do paradygmatów socjologii.

Autor podjął zagadnienia istotne poznawczo oraz ukazał ważny poznawczo i użyteczny społecznie problem badawczy dotyczący sposobów organizacji życia religijnego i działań duszpasterskich w czasie pandemii, skupiając się na sposobach funkcjonowania lokalnych społeczności parafialnych w sytuacji zagrożeń o charakterze globalnym.

Swoją rozprawą doktorską pomnożył wiedzę o zagrożeniach ale też o szansach wyrastających z umiejętnego odczytywania możliwości funkcjonowania parafii jako społeczności lokalnej w czasie kryzysu. W takim ujęciu recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymagania określone w art. 13. ust. 1 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Autor swoją wiedzą i kompetencjami w zakresie analizy przywoływanej literatury, umiejętnościami prowadzenia badań empirycznych oraz interpretacji i komentarzy uzyskanych wyników - charakteryzuje własny profil naukowy, zapowiadający dalszy rozwój naukowo-badawczych kompetencji.

Wnioskuje do Wysokiego Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o przyjęcie recenzowanej rozprawy doktorskiej oraz dopuszczenie Księdza magistra licencjusza Dariusza Nawarę do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Łopach Stanisław

